

ձեռն համար: Թափուեց այն եղբայրների արիւնը, որոնք մինչև այսօր իրար վիրաւորանք չեն հասցրել: Ուրեմն, ինչը խառնակութիւն զցեց ժողովրդի մէջ, ինչն էր պատճառը: Միթէ մեր հարեան թուրքերը իրանք չեն հեռացրել անպատիժ, ֆուսակար և չար անհատներին: Սրանով վերջացնում ենք մեր նամակը, որովհետև գիտենք, որ տեղը մեզ թոյլ չի տայ, որ ինչ ցանկանում ենք և գիտենք—նկարագրենք... Համբերութիւն, եղբայրներ և ընկերներ, ապագան ցոյց կը տայ որ չենք սխալուել: Այս նամակի հետ ուղարկում ենք 34 ռ. 60 կ., որ հաւաքել ենք մեր միջից Բազուի հազարաւոր դժբախտացած ընտանիքների և մեր վիրաւորուած եղբայրներին օգնելու համար»:

Պէտք է յայտ ունենալ որ և Ռուսաստանի միւս մասերն ևս ցոյց կը տան բարոյական և նիւթական աջակցութիւն—արմատախիլ անելու համար նման դէպքեր առաջացնող կեանքի հիմնական պատճառները.

Լ. Ս.

17 Փետր.

—«Кавказ» պաշտօնական լրագրից իմանում ենք, որ Սիմբիրսկի, Սամարայի, Սարատովի և Կազանի նահանգներից եկած ռուս բանուորները թողնում են նաւթահանքերը և ընտանիքներով մեկնում են Սիզրան, երկիւղից ստիպուած, որովհետև չարամիտ մարդիկ լուր են տարածել թէ կոտորելու են ռուս բանուորներին: Փետրուարի 17-ին մեկնեցին 400 հոգի, չորս օրում մեկնել են 1000-ից աւելի: Ամեն օր հեռացողների թիւն աճում է: Հայերի և թուրքերի խաղաղ միացման պատրուակով կազմուած են բանկէտներ: Դումայի արտակարգ նիստը չէ թոյլատրուած:—Արձանագրուած են 202 սպանուած. 155 հայ, 25 թուրք և 7 ռուս, մնացածները միւս ազգութիւններից: Վիրաւորուած են 159 հոգի. 75 հայ, 41 թուրք և 24 ռուս: Զերբախալուած են 19 հոգի, որոնք մեղադրուած են թալանի մէջ:—Առաւօտեան ժամը 10-ին իշխան Ամիրախորի նախագութեամբ կայացաւ դատական վարչութեան ներկայացուցիչների, երդուեալ հաւատարմատարների, ձայնաւորների քաղաքագլխի, հայ և թուրք ականաւոր անձերի խորհրդակցութիւնը: Հրաւիրուած էին լրագիրների խմբագիրները, որոնք չեկան:

—Փետրուարի 18-ին Նորին Կայսերական Մեծութիւնը

բարեհաճել է հրամայել յայտարարել Բագու քաղաքը և Բագուի նահանգը պատերազմական դրութեան մէջ, լիազօրութիւն տալով Կովկասեան կառավարչապետի պ. պաշտօնակատարին ընտրել այդ դրութեան գործադրուելու ընթացքում մի գէներալ նահանգապետ: Այդ պաշտօնի համար գէներալ-լէյտենանտ Մալման ընտրեց գէներալ-ադիւտանտ իշխան Ամիրախորուն:

Պաշտօնական տեղեկութիւն Բուլթայիսի եւ Նրեւանի ղեպքերի մասին

Փետրվարի 14-ի առաւօտեան Բուլթայիսում տեղական արական զիննազիայի աշակերտները, հաւաքուած զիննազիայի մօտ, իմանալով պարագմունքների դադարման մասին, աղմուկով անբաւականութիւն յայտնեցին և ցրուեցին իրանց տները. այդ ժամանակ նրանցից մէկը կոտորեց շէնքի դրան երկու ապակիները: Իսկ ըէպական դպրոցի աշակերտները, երբ նրանց յայտնեցին դասերի դադարումը, մտան դպրոցի բակը և, կազմելով 200 հոգուց մի խումբ, սկսեցին «ուրա» գոչել, պարզեցին 2 կարմիր դրօշակ, ատրճանակներ արձակեցին, որի ժամանակ պատահաբար վիրաւորվեց Յ-դ դասարանի աշակերտ Ալէքսանդր Կոսիանովը: Այդտեղ գտնուող պրիստաւն ուղեց մտնել դպրոցի բակը ոստիկաններով միասին, բայց տեսուչը խնդրեց չանել այդպիսի բան, խոստանալով ինքը հանգրստացնել: Դպրոցից դուրս գալով, ըէպիստները հաւաքուեցին Բալախանսկի փողոցում, մօտ 200 մարդ, որոնց հետ միացան շատ զիննազիստներ: Այդ ամբոխը, երգով և աղմուկով զիմեց զէպի ս. Նունէի իգական դպրոցի շէնքը, ուր նրանց զիմաւորեց ոստիկանապետն ուրիշ պրիստաւի հետ միասին: Աշակերտների մի մասը փախել են իրանց տները, միւս մասը մօտ 70 հոգի, ձերբակալուել և յանձնուել իրանց տեսուչներին, որոնք նրանց ազատ թողին՝ ազնիւ խօսք առնելով, որ այլ ևս ոչ մի անկարգութիւն չեն առաջացնի: Յետոյ օրուայ և երեկոյեան մնացած ժամանակը ըէպիստները հաւաքուել էին բուլվարում և զլլաւոր փողոցներում, ըէպովէրներ արձակելով, և չէին կատարում ոստիկանութեան պահանջը՝ ցրուել և տները գնալ:

Երեկոյեան ժամը 5-ին երիտասարդների մի մեծ խումբ, որին միացան մի քանի գործակատարներ, (200-ից աւելի մարդ) սկսեց քարեր նետել և ատրճանակ արձակել ստրաժնիկների պահակի վրայ, որից վիրաւորուեցին երկու ձիեր: Ստրաժնիկներն էլ, ստիպուած՝ կրակ բաց արին ցուցարարների վրայ: Ամբողջ երեկոյի ընթացքում բուլվարի կողմից, տների լուսամուտներից և պատշգամբներից կրակ էին անում կազակների և

ստրաժնիկները վրայ, որը դադարեցնելու համար, ստիպուած դիմուեց զէնքի: Մի քանի կազակներ ստացան քարերից բաւական զօրեղ վէրքեր, իսկ ցուցարարներից սպանուեց գործակատար Տեղտորաձէն և ծանր վիրաւորվեց խաբուրդանիւս արհեստաւորը, գործակատար Բոկէրիան և թեթև վէրք ստացան գիմնազիստ Դոգորէրիձէն, բէալիստ Ձիզուան և ծառայ Բասանաշ-վիլինս:

Փետրուարի 19-ին Երևանում, երեկոյեան ժամը 7-ի մօտերը, նահանգապետի տան ճանապարհին, խէնջարի մի քանի հարուածով անյայտ յանցաւորները սպանել են նահանգական բժիշկ Ուրազովին: Ինչպէս երևում է, սպանութիւնը կատարուել է քաղաքական նպատակով:

Փետրվարի 20-ի առաւօտեան ժամը 11-ի մօտերը, փայտի հրապարակի վրայ, երկու մահմեդականներ կոռեցին և իրար վրայ կրակ արին: Այդ պատճառով աղմուկ բարձրացաւ, շրջապատ տներից և խանութներից կրակ արին, մեծ մասով դէպի օդը: Սպանուեցին 3 հայ և մի թուրք, վիրաւորուել են մի տեղացի հրէայ, 2 մահմեդական և 7 հայ: Անմիջապէս խառնակութեան տեղը եկած հերթապահ վաշտը, ոստիկանութիւնը և ստրաժնիկները դադարեցրին անկարգութիւնները: Նահանգապետը զօրքերի հրամանատարի, հայոց վիճակաւոր առաջնորդի, քաղաքագլխի, հայ և մահմեդական հասարակութիւնները ներկայացուցիչների հետ միասին շրջեցին քաղաքը, որը քիչ յետոյ, ըստ երևոյթին հանգստացաւ:

Փետրվարի 21-ին ոստիկանութիւնը, պատուաւոր հայերի և մահմեդականների հետ միասին, վաղ առաւօտից շրջում էր բազարում և շուկաներում. ամեն ինչ խաղաղ էր: Առաւօտեան ժամը 10-ի մօտերը բազարում մի քանի անգամ կրակ բաց արին. խսկոյն քաղաքի զանազան մասերում հրաձգութիւն սկսուեց: Անկարգութիւնները ¹/₂ ժամուայ մէջ խաղաղացրին ոստիկանութիւնը և զօրքերը: Վաճառատները փակուել էին: Այդ օրն սպանուեցին 7 մահմեդական և 1 հայ. վիրաւորուեցին 12 մահմեդական և 6 հայ: Հանգստութիւնն ապահովելու համար նահանգապետը, բերդապահ զօրքի գլխաւորի հետ համաձայնութեան գալով, նշանակեց քաղաքի մէջ ուժեղացրած պահպանութիւն բացի ոստիկանական պահակներից նաև զօրքերի օգնութեամբ:

—Գուրիայում, Սև ծովի ափին Օդուրգէթի դաւառում լուրջ անկարգութիւններ են ծագել: Առանձին պատգամաւորութիւն՝ բաղկացած Թիֆլիսի նահանգապետից, աշխուակա-

նութեան գաւառային պարագլուխներէից, Թիֆլիսի, Բաթումի և Օզուրգէթի քաղաքագլուխներէից, Գուքայիսի քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցից, Թիֆլիսի ազնուական հոգային բանկի նախագահից, «Ճնորհս Փուրցելի» և «Իվերեա» լրագրների խմբագրներից և այլ անձերից, փետրուարի 16-ին ներկայացան երկրի կառավարչապետի պաշտօնակատար զենաւ. Մալամային, խնդրելով որ լիազօրութիւն տրուի կառավարչապետի խորհրդի անդամ Ն. Ա. Կրիմ-Գիրէյին պարզել տեղի ու տեղը Օզուրգէթեան գաւառում բոլոր այն պատճառները, որոնք ստիպել են ուղարկելու այնտեղ զենեքայ-մայօր Ալիխանով—Ավարսկոն աւանձին լիազօրութիւններով: Փետրուարի 17-ին պատգամաւորութիւնը ստացաւ զ. լ. Մալամայից պատասխան, այն մտքով, թէ նա՝ պարզելու համար Գուրխայում տեղի ունեցած շարժումների պատճառը, ուղարկում է Ն. Ա. Կրիմ-Գիրէյին, որին տրւում են Ալիխանով-Ավարսկոն լիազօրութիւնները, թէ տեղական մամուլին կարելիութեան սահմաններում տրուելու է իրաւունք յայտնելու իր կարծիքը գուրխական գործերի մասին և թէ ատմինիստրացիայից նշանակուած գիւղական տանուտէրերը հեռացնուելու են և գիւղական համայնքներին իրաւունք է տրուելու նրան փոխարէն ընտրել իրանց ներկայացուցիչներին:

—«Ճնորհս Փուրցելի» լրագիրը հաղորդում է, որ զենեւալ Ալիխանով-Ավարսկոն հրամանատարութեամբ Օզուրգէտ ուղարկեցին մի քանի հազար զօրքեր, արտիլէրիա և պատերազմական հիւանդանոց: Որպէս նատանէրից հաղորդում են նոյն լրագրին, այնտեղ իշկի են գրէնադէրների արտիլէրիական մի զօրաբաժին, 3 օֆիցէր, հարիւրի չափ ձիաւորներ և երկու թնդանօթ: Նոյն տեղի է գնացել ելիսաւետպոլի գնդից վեց վաշտ: Փետրուարի 15-ին գնացել է այնտեղ էլի պլաստունեան զունդը:

—Զուգդիդից գրում են «Ճնորհս-Փուրցելի» լրագրին, որ փետրուարի 15-ին այնտեղ անկարգութիւններ են տեղի ունեցել: Այդ պատճառով երկու հարիւրի չափ կազակներ են գնացել Զուգդիդ:

—«Ճնորհս-Փուրցելի» լրագիրը հաղորդում է, որ յունուարի վերջերում Թէլաւի գաւառի մի քանի գիւղերի գիւղացիներ, մօտաւորապէս 200—300 մարդ, մտել են տեղական կալուածատէրերի, ի միջի այլոց իշխան Ն. Գ. Ճաւալաձէի անտառը և սկսել են ծառերը կտրատել: Թէլաւի գաւառապետը օգնական զօրք է խնդրել նահանգապետից՝ ժողովուրդը խաղաղացնելու համար: Նահանգապետը գիւղացիներին հանգստա-

ցնելու գործը յանձնել է Թիֆլիսի գաւառապետ իշխան Զանգիէրիին, որը այժմ Կախէթումն է:

Պաշտօնական տեղեկութիւն Գուրիայի ղեպների մասին

Վերջին 3 տարիների ընթացքում Գուրիայի մէջ (Քութայիի նահանգ, Օգուրգէթի գաւառ) և նրա զբաղի տեղերում նախ ծագեց հողային շարժում գիւղացիների մէջ հողատէրերի դէմ, իսկ յետոյ ակնհերձ հակակառավարչական խլրտում, մի ամբողջ շարք քաղաքական սպանութիւններով և սպանութեան փորձերով կառավարչական, հասարակական պաշտօնատար և հոգեւորական անձերի դէմ, նոյնպէս և աւազակային յարձակումներով, հրձգութիւններով և այլն: Կովկասի գլխաւոր վարչութեան ձեռնարկած միջոցները խաղաղութիւնը վերականգնելու ազդաբնակութեան մէջ՝ չհասցրին ցանկալի հետեանքի: Չարամիտ պրոպագանդը չէր դադարում և այժմ դառել է արդէն ակնհերձ ապստամբութիւն օրինական կարգի դէմ:

Այդ պատճառով Կովկասի գլխաւոր վարչութիւնը ստիպուած էր դիմել արտակարգ միջոցների պետական կարգը և հասարակական հանգստութիւնը վերահաստատելու համար: Կովկասի կառավարչապետի № 15 հրամանով՝ փետրուարի 18-ից՝ Քութայիի նահանգի, Օգուրգէթի գաւառը և Բաթումի շրջանի Կինտրիշեան գաւառակը հանուած են Քութայիի և Բաթումի զինուորական նահանգապետների վարչութիւնից և ենթարկուած են քաղաքացիական տեսակէտից, մինչև այդ վայրերում լիակատար կարգ վերահաստատուելը, Կովկասեան զինուորական շրջանի զօրքերում ծառայող զենեւալ-մայօր Ալիխանովին, որի հրամանատարութեան տակ դրուած է մի յատուկ զօրամաս: Մակայն Կովկասի կառավարչապետի պաշտօնակատարը հնարաւոր համարեց դիմել վերջին միջոցին—համոզել և հառկացնել ազդաբնակութեանը յատկապէս ուղարկուած անձի միջոցով ենթարկուել հաստատուած իշխանութիւններին և հպատակուել օրէնքին: Այդ նպատակով զենեւալ լէյտենանտ Մալաման Օգուրգէթի գաւառն է ուղարկել կառավարչապետի խորհրդի անգամ գաղտնի խորհրդական Սուլթան-Կրիմ-Փիրէյին, որին յանձնուած է շրջել Գուրիայի բոլոր գիւղական համայնքները, ծանօթանալ ազդաբնակութեան կարիքների հետ և պարզել նրա դժգոհութեան պատճառները և յայտարարել, որ բոլոր օրինական և արդարացի խնդիրները, եթէ նրանք կառավարչապետի իշխանութիւնից դուրս չեն, անյապաղ բաւարարութիւն կը ստանան, իսկ տեղական իշխանութեան իրաւունքից դուրս հարցերի մասին եղած միջնորդութիւնները անյապաղ կը հասցնուեն Թաքաւոր Կայսրին ի գիտութիւն:

—«НОВОСТИ» լրագրում տպուած է. «Պետերբուրգ է եկել հայերից մի պատգամաւորութիւն միջնորդելու, որ հայ հասարակութեանը վերադարձնեն այն իրաւունքները, որ խլուել էին նրանից Ֆոն-Պլէվէի օրով,—կարգադրել հոգևոր դրամագլուխները: Ինչպէս լսել ենք, այդ միջնորդութիւնը պէտք է ենթարկուի մինիստրների կոմիտէտի քննութեանը, որին ներկայացրուած է այդ մասին մի մանրամասն զեկուցում»:

Վեհափառ Կթողիկոսի կողմից Պետերբուրգ գնացած պատգամաւորութիւնը, ինչպէս հաղորդում են «Մշակին», հեռագրել է Նորին Վեհափառութեան, որ փետրուարի 16-ին ներկայացել է Ներքին գործերի մինիստր Բուլգինին և ներկայացրել է Վեհափառի զեկուցադիրը:

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ներկայ փետրուարի 4-ին պէտք է քննութեան ենթարկեն հայոց եկեղեցական կալուածների վերաբերեալ խնդիրները:

—Ռուսներին Անդրկովկաս գաղթեցնելու համար դանձարանք մեծ գումար յատկացրեց: Այդ գումարից, ինչպէս հաղորդում է «Յնոր. Փուր.» Թիֆլիսի նահանգում ծախսելու համար կառավարչապետի պաշտօնակատարը նշանակեց 33,7000 ռուբլի:

—Թիֆլիզի քաղաքային խորհուրդը յունուարի 17-ի նիստում միաձայն որոշեց՝ յարուցանել հաստատուած կարգով միջնորդութիւն որ քաղաքային միջոցներով պահպանուող բոլոր ուսումնարանները յանձնուեն քաղաքի լիակատար տնօրինութեան ոչ միայն սնտեսական, այլև կրթական կողմից:

—Ներքին գործոց մինիստրը հաստատել է «Կովկասում տպագրական գործով զբաղողների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան» (Общество взаимопомощи лицъ, занимающихся печатнымъ дѣломъ на Кавказѣ) կանոնադրութիւնը:

Պաշտօնական հաղորդագրութիւն
Թիֆլիսի, Բաթումի եւ Կովկասի այլ տեղերի բանտորական խառնակութիւնների մասին

—«Յունուարի 21-ի երեկոյեան գործադուլի զրդիչները եռանդով տարածեցին Թիֆլիսում հակա-կառավարչական կոչեր, որի ժամանակ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մի քանի յանցաւորներ: Յունուարի 22-ին բանտւորների գործադուլը շարունակուած էր, բայց օրը խաղաղ անցաւ:

Կիրակի, յունուարի 23-ին, Թիֆլիսում նկատուեց աստիճանաբար աճող մի բանտորական հոսանք դէպի Գոլովինսկի պրոսպեկտ, Սալդատսկի քաղաք և Երևանեան հրապարակ:

Ցերեկուայ ժամը 12-ի մօտերը Թատրոնական փողոցի կից, Կայսերական Թատրոնի կողքին, յանկարծ Գոլովինսկի պրոսպեկտ խուժուեց մի ամբոխ, որին անմիջապէս միացան պրոսպեկտում եղած բանուորները: Ճուցարարները, մօտ 300 հոգի, պարզեցին կարմիր դրօշակ, սկսեցին ամեն կողմ կոչեր ցրել և ատրճանակներից կրակ բանալ ոստիկանների վրայ, որոնք յարձակուել էին դրօշակը խելու: Այն ոստիկանը, որ դրօշակը խլում էր ցուցարարի ձեռքից, ստացաւ երկու լուրջ վէրք, և վայր ընկաւ: միւս ոստիկանը, որ նորից խեց դրօշակը, նոյնպէս վիրաւորուեց և ընկաւ, իսկ երրորդը, որ վերջնականապէս խեց դրօշակը և ձերբակալեց դրօշակակրին, ստացաւ խէնջարի մի վէրք:

Անկարգութիւնը 5 բոպէից աւելի չտևեց: Ճուցարարների ամբոխը, որի անդամներից շատերը զինուած էին, արագ ցրուելաւ քաղաքային ոստիկանութեան և պահապան ոստիկանների ձեռքով:

Ձերբակալուեցին 30 ցուցարար: Հաւաքեցին 2 պարկ կոչեր կամ պրոկլամացիաներ: Դրանից յետոյ դէպքի տեղը հասան կազակներ և զօրամասեր, բայց նրանք ստիպուած չեղան զէնք գործածել: Ամբոխի մի մասը, հալածուելով կազակներից և ձիաւոր ոստիկաններից, փախաւ մօտաւ Բարեատինսկի փողոցի ծայրին եղած մեծ շինութեան մէջը և փակեց նրա դռները: Երբ ոստիկանութիւնը կողմնակի ճանապարհով մօտաւ այնտեղ, բանուորները յարձակուեցին ոստիկանի վրայ և խէնջարով մի քանի վէրք հասցրին նրա գլխին, որոնցից թուլացած նա վայր ընկաւ: Շինութեան մէջ փակուած ամբոխին շուտով ցրեցին, փախցնելով զանազան կողմեր: Փախած ցուցարարները, ըստ երևոյթին, ուզում էին նորից հաւաքուել Բազարնաեա հրապարակում, բայց ցրուեցին նրանց:

Հնաժողով ցուցարարների թիւը դեռ իսկապէս չէ որոշուած, բայց յայտնի է, որ հիւանդանոցները տարուած են 10 վիրաւոր, որոնցից մէկը ծանր վէրքերով: Ոստիկաններից վիրաւոր են 4 հոգի, որոնցից մէկը ծանրապէս: մի քանիսն ստացել են քերծուածքներ և կտրուածքներ:

Արդրկովկասի երկաթուղու գծի վրայ գործադուլը շարունակուած է տարածուել վերջին օրերս: Յունուարի 22-ին գործադուլ արին Կվալոնի, Նիգօիտի, Սաջէվախօ, Կոպիտնարի, Աբաշա և Չալոդիտի կայարանների «ստրելոչիկները» և պահապանները:

Փօթի կայարանում մի և նոյն օրը, բացի նաւահանգստի բանուորներից, գործադուլ արին մարզանցի բանուորները,

իսկ յունուարի 23-ին՝ բոլոր շոգեշարժների մեքենավարները վերջիններս շոգեշարժները թողին գծերի վրայ և դէպօներում՝ առանց կրակի:

Յունուարի 22-ին, ցերեկուայ մօտ ժամը 1-ին, զինուորական գնացքը, որ տանում էր Կուրսինսկի գոնդը դէպի Բաթում, խորտակուեց, որովհետև չարամիտները Մամորէդի կայարանի մօտ հանել էին զծերը: Մարդկանց դժբաղդութիւն չէ պատահել:

Վերջին օրերի ընթացքում գործադուլը Թիֆլիսում տարածուեց սպանդանոցում միս մորթողներին մէջ, իսկ յունուարի 25-ի երեկոյից գործադուլ արին և դեղագործներն ու դեղատների աշակերտները, նպատակ ունենալով փակել տալ տեղատները: Նրանց՝ աշխատանքից հեռացնող անձերից ձերբակալուած են 12 հոգի:

Յունուարի 24-ի առաւօտեան ժամը 7-ին, գործադուլ անողներին սպանալիքների ազդեցութեան տակ, Բաթումի երկաթուղու դէպօի բանուորներն ու արհեստաւորները աշխատանքները դադարեցրին և ցրուեցին իրանց տները:

Յունուարի 25-ից Թբվիրուլիում գործադադար են արել ածխահանքերի բանուորները:

Կուիրիլի և Շորապան կայարանների դէպօներում, իսկ վերջինում նաև ամսով վարձուած վերանորոգիչ բանուորները, բռնակալները և բռնեք վարձողները ցրուեցին, առանց անկարգութիւնների առաջացնելու:

Մի և-նոյն օրը Գանձակում, երկաթուղու դէպօի բանուորները, 200-ից աւելի մարդ, աշխատանքները դադարեցրին և պահանջեցին իրանց նիւթական վիճակի բարելաւում, իսկ երեկոյեան դէմ՝ գործադադարների սպանալիքների ազդեցութեան տակ աշխատանքները դադարեցրին երկաթուղու միւս ստորին ծառայողներն էլ:

Յունուարի 26-ին գործադուլը տարածուեց նաև Չխատուրիում:

Յունուարի 28-ի առաւօտեան Կուիրիլիում գործադադարների խումբը մտադրութիւն ունէր ցոյց անել, բայց փողոցներում թափօր կազմելու հէնց սկիզբում, տեղական ուսիկաններից մէկը, որին ամբօխը ծեծեց, երկու անգամ կրակ արեց. ամբօխը ցրուեց:

Յունուարի լոյս 29-ի գիշերը՝ Լանչխուտի կայարանի մօտը կամուրջից մէկի վրայ նկատուեց գծի փչացրած լինելը. երկաթէ գծերից մէկը հանուած էր, իսկ գերանները փչացուած: Վնասումն իսկոյն վերաշինեցին:

Յունուարի 26-ից վերսկսուեց Բագուի տպարանական բանուորների գործադուլը, որից առաջացաւ այն, որ նորից լրագիրները դադարեցին: Յունուարի 28-ին դրանց միացան երկու գործարանների բանուորներ: Անկարգութիւններ չեղան:

Յունուարի 25-ին Բաթումում բոլոր գործարանները գործադուլ արին: Նանութները և վաճառատները բաց արին ոստիկանութեան ստիպումով: Կառքերը դուրս չեկան փողոց: Յունուարի 26-ի առաւօտուանից բոլոր խանութները բացուեցին և կառքերի մի մասը գործի սկսեց ոստիկանութեան ձեռնարկած միջոցներին աչքի առաջ ունենալով: Մի շրգենաւում ուսւ բանուորները, ոստիկանութեան պաշտպանութեան տակ վերսկսեցին աշխատանքը: Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6-ին 3 բանուոր սպանեցին աւագ ոստիկան Կոնդրատովիչին: Սպանողները փախան: Յունուարի 28-ին գործադուլ արին մասնաւոր անձերի և հիւրանոցների ծառաները: Մի և նոյն օրը սպանուեց երկաթուղու կոնդուկտոր Իւլինչուկը անյայտ չարամիտների ձեռքով:

Քուլթայիսում անկարգութիւններն սկսուեցին յունուարի 19-ին: Երեկոյեան ժամը 6-ին քաջաքային բուլվարից դուրս եկող ամբոխից ջնկուեցին 100 հոգու չափ երիտասարդներ, որոնք «Մարտէյեզ» երգելով, բղաւելով և շուաջնելով շարժուեցին Միքայէլեան փողոցը՝ Ուլարավայի մօտերը, դէպի պասսաժը: Այդտեղ ցուցարարներին դիմաւորեց ոստիկանութիւնը, որը և կարողացաւ վերջապէս ցրել ցուցարարներին: Ամբոխը ճանապարհին կոտրատեց փողոցների լապտերները, խանութների, ուլարավայի, Թատրոնի, արական գիմնազիայի և Բէլիգիօնի դեղատան ապակիները: Ցուցարարներից ձերբակալուած են 7 հոգի: Հետեւեալ օրը նոյնպէս 100-ի չափ երիտասարդներ ուղեցին վերսկսել ցոյցը, բայց «Բոսսիա» հիւրանոցի մօտ պատրաստ գտնուած ոստիկանական պահապանները անմիջապէս ցրեցին ամբոխը, որը կարողացաւ կոտրատել միայն մի քանի լապտերներ: Տեղի ունեցած ընդհարման մէջ մի ոստիկան գլխին թեթեւ վէրք ստացաւ: Ձերբակալուեցին 40 հոգի: Յանցաւորներին ենթարկում են դատաստանի: Յունուարի 25-ին Քուլթայիսում նորից խառնակութիւններ տեղի ունեցան, բայց ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցների շնորհով անյապաղ դադարեցին:

Բագուի նաւթահանքերի բանուորների մէջ ծագած խմորումն արդէն դեկտեմբեր ամսին ազդեց Բաթումի բանուորներ-

րի տրամադրութեան վրայ: Բազուից եկած ագիտատորները ազդեցութեան տակ դեկտեմբերի 20-ի առաւօտեան Բոտլիտի և Մանթաշեանի գործարանների բանուորները, 300—400 մարդ, խմբով հաւաքուեցին Բարցխանա գետի կամուրջի վրայ՝ ապրանքային կայարանի մօտերը, պարզելով մի քանի կարմիր դրօշակներ՝ յեղափոխական մակագրութիւններով և ատրճանակները դէպի վեր կրակելով, նրկաթուղու գծերով դիմեցին դէպի երկաթուղային դէպօն, կոչներ ցրելով: Սակայն 10 բուլէ յետոյ նկատելով մօտեցող կազակներին, ամբոխը ցրուեց՝ առանց որևէ դիմադրութեան: Ձեռք չառնուեց ոչ մի ծայրայեղ միջոց, և հետևեալ օրն արդէն բոլոր գործարաններում բանուորները խաղաղութիւնով վերականգնին աշխատանքները: Բայց խմորումը բանուորների մէջ չհանդարտուեց:

Յունուարի 17-ի առաւօտեան Բաթումի նաւահանգստում երեացին 500-ի չափ բանուորներ և Ռուսական և Բոսսիական շոգենաւային ընկերութիւնների երկաթուղային և նաւամատոյցների բոլոր բանուորներին հետները տարան, արգելելով նրանց աշխատել մահուան սպառնալիքի տակ: Պահապաններին թողին իրանց տեղերում, որ հսկեն ապրանքների կոյտերի վրայ: Անկարգութիւններ չկատարեցին. բռններ նաւ դնել, նաւից հանել և տեղափոխելը մի առ ժամանակ դադարեց: Գործադուլ անողները պահանջում են օրավարձի յաւելում: Մի և նոյն օրը գործադուլ արին Բիօն կայարանի բուֆէտի ծառաները, պահանջելով որ ուճիկներն աւելացնեն $1\frac{1}{2}$ անգամ և ընակարան տան: Զիջելով կայարանի գլխաւորի համոզեցուիչ խօսքերին, ծառաները ֆնացին աշխատելու մինչև յունուարի 20-ը: Հետևեալ օրը, յունուարի 18-ին՝ գործադուլ արին բոլոր վերանորոգող բանուորները, նոյնպէս և գծի վրայից անցնելու գործում բանող պահապանները, որոնք ծառայում են Բաթումից մինչև Սաջէվախօ. վերջիններս էլ թողին իրանց պաշտօնատեղերը և հեռացան, պահանջելով վարձագնի աւելացում:

Յունուարի 10-ին Բաթումի գործարաններում միայն մի աննշան աշխատանք էր կատարւում: Երկաթուղու և ուրիշ բոլոր հիմնարկութիւնների բոլոր կանտորայիկները և կլոդները, սպառնական նամակներ ստանալով, աշխատանքները դադարեցրին: Կառապանները, որ օստիկանութեան պահանջով դուրս էին եկել փողոց, տուն վերադարձան, վախենալով գործադուլ անողների սպառնալիքներից:

Գործադուլից ազատ չմնաց և Թիֆլիսը: Այստեղ նա սկսուեց յունուարի 18-ին: Անդրկովկասեան երկաթուղու ար-

հետաճողների, բոլոր մասնաւոր տպարանների և մեքենաշինական բոլոր գործարանների բանուորները դադարեցին գործելուց: Գործադուլ անողների ընդհանուր թիւն էր 3000—4000 մարդ: Բացի «Кавказ»-ից, ոչ մի լրագիր լոյս չտեսաւ: Յունուարի 19-ին գործադուլին միացան Ադելփանովի կաշու գործարանի բոլոր համքարները, ծխախոտի «Միր» գործարանի բոլոր բանուորները և Թամամշևի քարվանսարայի բոլոր գործակատարները: Այդ օրն էլ ընդհանուր առմամբ, գործելուց դադարեցին մինչև 4000 մարդ:

Յերեկուայ ժամը 3-ին Դիդուրէի Բաթումեան հրապարակը հաւաքուեցին 2000-ի չափ երկաթուղային բանուորներ, որոնք պրիստաւին ցանկութիւն յայտնեցին ընտրել իրանց միջից պատգամաւորներ՝ նահանգապետին յայտնելու իրանց կարիքները և խնդրեցին, որ ապահովեցուի այդ պատուիրակների անձեռնմխելիութիւնը: Բանուորների այդ ցանկութիւններին բաւարարութիւն տրուեց, այն պայմանով, որ կը յայտնեն գործաւորների միայն տնտեսական կարիքների մասին ե հարցերը կը քննուեն միայն այդ սահմանների մէջ: Սակայն բանուորները պատուիրակներ ընտրել չցանկացան և պահանջեցին նախընթաց օրը ձերբակալուած անձերին ազատել:

Այդ օրուայ ընթացքում ձերբակալուեցին երկաթուղային բանուորներից մի քանի ազդեցատուներ, ուրիշ աւանդական և արդիւնաբերական հիմնարկութիւնների բանուորներին աշխատանքները թողնելու ստիպող անձեր և մի քանի մարդիկ, որոնք փորձ արին ճառեր արտասանելու:

Յունուարի 20-ի առաւօտուանից Թիֆլիսում դադարեց էլէքտրաքարշի և ձիաքարշի շարժումը, բայց ձեռք առնուած միջոցների շնորհով, ցերեկուայ ժամը մէկից յետոյ մասամբ վերսկսուեց միայն ձիաքարշի շարժումը զինուորների հսկողութեան տակ և նրանց ձեռքով:

Յունուարի 21 և 22-ին գործադուլը Թիֆլիսում շարունակուեց: Նրան միացան Բոդարշեանի ծխախոտի գործարանի և Տոլլէի, Թայիրովի, ու Ալիխանովի սապոնի գործարանների բանուորները, բայց գործադուլ անողներն առանձին ընդհարում չունեցան ոստիկանութեան հետ: Ձիաքարշը շարունակում էր բանել զինուորների հսկողութեամբ և նրանց ձեռքով:

Յունուարի 20-ի առաւօտեան՝ բանուորների մի ոչ մեծ խումբ յարձակուեց քաղաքի ծայրերից մէկում Աւճալեան ձիաքարշի վագոնի վրայ, ստիպեց ճամբորդներին վայր իջնել և սկսեց կոտորատել վագոնը, բայց նրանց արգելեց մօտ վազող 6 զինուորնոց պահակը: Բանուորներն իսկոյն շրջապատեցին

զինուորներին: Տեղի ունեցաւ ընդհարում, որի ժամանակ մի զինուոր թեթեւ քերծուածք ստացաւ գլխին և ձեռքին: Զինուորներն սկսեցին ցրել անկարգութիւն անող բանուորներին հրացանի կոթերով, և օգնութեան հասած զբազունների խմբի շնորհով, գործադու անողների ամբոխը շուտով ցրուեց: Զերբակալուեցին 6 հոգի:

Աշխատանքները շարունակել ցանկացող բանուորների համար ձեռք առնուեցին պաշտպանութեան բոլոր միջոցները: Այդ բանի շնորհով՝ երկաթուղու բանուորների մի մասը վերադարձաւ աշխատելու:

Բաթումում գործադուլը նոյնպէս շարունակուում էր: Կշոռղ բանուորները նորից թողին աշխատանքները:

Յունուարի 21-ի առաւօտեան Սամորէդի կայարանում բանուորները, մօտ 300 մարդ, աղմուկով, շուռցով և զէնքերի պայթիւններով գնում են երկաթուղու կայարանը, բռնի հեռացնում են գործից բոլոր «ստրելչնիկներին», վագոններն իրար կապողներին և գնացք կազմողներին,—կայարանի գրասենեակների շէնքից ներս են խուժում և դուրս տանում բոլոր կանկանաթրչիկներին, կշոռղներին և հեռագրական պաշտօնեաներին, որոնց արգելում են գործել՝ մահուան սպառնալիքով: Կայարանից ամբոխը դիմում է դէպի մօտակայ Սամորէդի գիւղի շուկան, ուր նոյնպէս բռնի՝ փակում են բոլոր խանութները, վաճառատները և միւս առևտրական հաստատութիւնները: Այդտեղ աղմկող բանուորների հետ միանում են գիւղացիները: Տեղի է ունենում ընդհարում. սպանում է գիւղապետը և գիւղը կրակի տրուում. այրւում են խանութները:

Գիշերը, Սամորէդիից 3 վերստ դէպի Բաթում, չարամիտները հանել էին երկաթուղու գծերը, բայց այդ բանը նկատուեց վաղօրօք: Այժմ ուղին կարգաւորուած է:

Փօթիում գործադուլ են արել նաւակայանի բանուորները, և ապրանքների տեղափոխութիւնները դադարել են:

—Թիֆլիսի երգուեալ-հաւատարմատարների և նրանց օգնականների արտակարգ ընդհանուր ժողովը՝ յունուարի 30-ին փետրուարի 2-ին՝ վճռեց, ի միջի այլոց, կազմել մի յատուկ յանձնաժողով իրաւաբանական օգնութիւն հասցնելու Թիֆլիսում յունուարի 23-ի փողոցային ցոյցի ժամանակ զնստուածներին: Այդ առիթով սկսուելիք դատաստանական գործերը պէտք է երգուեալ-հաւատարմատարները վարեն ձրի, և բացի դրանից, այդ օրուայ թշուառացածների ընտանիքներին նիւթական օժանդակութիւն հասցնեն:

Փետրուարի 4-ին, ցերեկուայ ժամի 3-ին Մոսկուայի Կրեմլում հետաձ ուժերի պայթիւնով սպանուեց մեծ իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչը, Ալէքսանդր Սկայարի չորրորդ որդին, որ ծնուել է 1857 թուականին և 1891 թ. փետրուար 26-ից վարում էր Մոսկուայի գեներալ-նահանգապետի և Մոսկուայի զինուորական շրջանի հրամանատարի պաշտօնները:

—«HOB.» լրագիրը հաղորդում է. «Վերջին օրերս պտտող լուրերը հրէաների ջարդի մասին թէօդոսիայում, դժբաղդաբար, հաստատում են: Պետերբուրգում ստացուած մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, կոստրաձն ու կողոպուտը տեղի են ունեցել փետրուարի 7-ին: Կան սպանուածներ և վիրաւորուածներ: Թէօդոսիա են գնացել նահանգապետը և նահանգական դատարանի պրոկուրորը:

—Բարձրագոյն հրովարտակ. «Աստուծոյ ողորմութեամբ Մենք, Նիկոլայ երկրորդ, Կայսր և Ինքնակալ Համայն Ռուսաստանի, Թագաւոր Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի ևայլն ևայլն: Յայտնում ենք Մեր բոլոր հպատակներին. Աստուածային Անիմանալի Տնօրինութեան հաճելի եղաւ ուղարկել Մեր հայրենիքին ծանր փորձանքներ: Հեռաւոր Արևելքի արիւնահեղ պատերազմը յանուն Ռուսաստանի պատուի և արժանաւորութեան և Խաղաղ ովկենոսի ջրերի վրայ իշխելու համար, որ այնքան էականապէս կարեւոր է ոչ միայն Մեր, այլ և ուրիշ քրիստոնեայ ազգութիւնների երկար դարերի խաղաղ զարգացման համար, պահանջեց ոռւս ժողովրդից ոյժերի մեծ լարումն և խելց Մեր սրտին հարազատ ու թանկագին շատ զոհեր: Այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանի փառապանծ զաւակները կռուելով օրինակելի քաջութեամբ, անձնուիրաբար զոհում են իրանց կեանքը հաւատի, Թագաւորի ու հայրենիքի համար, Մեր բուն հայրենիքում բարձրացել է խառնակութիւնը, յուրախութիւն Մեր թշնամիների և խոր վիշտ Մեր սրտին: Այդ խռովարար շարժման չարամիտ ղեկավարները հրպարտութեամբ կուրացած՝ յանդգնաբար ձեռք են մեկնում ուղղափառ ու եկեղեցու և օրէնքների կողմից հաստատուած Ռուսաստանի պետական հիմքերի վրայ, ենթադրելով կտրել անցեալի հետ եղած բնական կապը, քանդել գոյութիւն ունեցող պետական կազմը և նրա փոխարէն հիմնել երկրի նոր կառավա-

րութիւն այնպիսի հիմունքներով, որոնք յատուկ չեն Մեր հայ-
րենիքին: Չարագործ յարձակումը Մեծ Իշխանի կեանքի դէմ,
որը ջերմագին սիրում էր նախամեծար մայրաքաղաքը և ան-
ժամանակ մեռաւ չար մահով, սրբազան յիշատակ հարուստ
Կրեմլում, խորապէս վիրաւորում է իւրաքանչիւր մարդու ժո-
ղովրդական զգացմունքը, որին թանկ են ուն անուան պա-
տիւն ու Մեր հայրենիքի բարի համբաւը: Խոնարհութեամբ
ընդունելով աստուածային արդարադատութեան ուղարկած այս
բոլոր փորձութիւնները, Մենք ոյժ և մխիթարութիւն ենք
ստանում, հաստատապէս հաւատալով Աստծոյ ողորմածութեա-
նը, որ դարերի ընթացքում ցոյց է տուել Ռուսական պետու-
թեան և Մեր հաւատարիմ ժողովրդի զէպի Գահը տաժած անձ-
նուէր հաւատարմութեանը, որ յայտնի է Մեզ: Ուղղափառ ս.
Եկեղեցու աղօթքներով, Թագաւորական Իւքնակալ իշխանու-
թեան ներքոյ Ռուս Երկիրը շատ անգամ է անց կացրել
մեծ պատերազմներ և խռովութիւններ, միշտ էլ փորձանքների
ու զժուարութիւնների միջից դուրս գալով նոր, անյաղթելի
ուժով, բայց վերջին ժամանակների ներքին անկարգութիւնը
և մոքի երեւումը, որոնք նպաստում էին խռովութեան և ան-
կարգութիւնների տարածման, Մեզ պարտաւորեցնում են յիշե-
ցնելու պետական հիմնարկութիւններին ու ամեն կարգի ու
աստիճանների իշխանաւորներին՝ ծառայութեան և երդման թի-
ւադրած պարտականութիւնը և հրաւիրելու՝ կրկնապատկել իրանց
աշխրջութիւնը՝ օրէնքը, կարգը և ապահովութիւնը պաշտպա-
նելու համար, լաւ հասկանալով իրանց բարոյական և պաշտօ-
նական պատասխանատուութիւնը Գահի և հայրենիքի առաջ:
Անգագար մտածելով ժողովրդի բարօրութեան մասին և հաս-
տատ հաւատացած լինելով, որ Տէր Աստուածը, փորձելով Մեր
համբերութիւնը, աջողութեամբ կ'օրհնէ Մեր զէնքը, Մենք
հրաւիրում ենք բոլոր դասակարգերի, պաշտօնների բարեմիտ
մարդկանց, իւրաքանչիւրը իր կոչման ու տեղի համեմատ, մի-
անալ համեմաշխութեամբ խօսքով ու գործով օգնելու Մեզ՝ մեծ
և սուրբ գործում, այն է յաղթելու արտաքին յաժառթչամուռն
և արմատախիլ անելու Մեր երկրից խռովութիւնը և խելացի կեր-
պով դիմադրելու ներքին խառնակութիւններին, յիշեցնելով, որ
միայն ամբողջ ազգաբնակչութեան ոգու խաղաղ ու առոյգ դրու-
թեամբ հնարաւոր է յաջողութեամբ իրագործել Մեր մտադրու-
թիւնները, որոնց նպատակն է ժողովրդի հոգեկան կեանքը
նորոգել, բարօրութիւնը հաստատուն դարձնել և պետական
կարգը կատարելագործել: Թող պինդ կանգնեն Մեր Գահի
շուրջը բոլոր ուն մարդիկ, որոնք հաւատարիմ են հայրենի

աւանդութիւններին, ազնւութեամբ և խղճով աջակցեն Վեհապետին ամեն գործում, Մեզ հետ համամիտ. և թող տայ Աստուած Ռուսական Պետութեան հովիւներին՝ սրբութիւն, իշխանաւորներին՝ զատաստան ու արդարութիւն, ժողովրդին՝ խաղաղութիւն ու հանդարտութիւն, օրէնքներին՝ ոյժ, և հաւատին՝ զարգացում, որպէսզի հաստատուի ճշմարիտ Ինքնակալութիւնը Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակների բարօրութեան համար:

Տրուած է Ցարսկոէ Սելօում, փետրուարի 18-ին, Քրիստոսի 1905 թ., իսկ Մեր Թագաւորութեան տասնամէկերորդ թուականին: Իսկականի վրայ Նորին Մեծութեան սեփական ձեռքով ստորագրուած է ՀՆԻԿՈԼԱՅ:

—Ներքին գործերի մինիստրի անունով տրուած ընտելիւտը. «Ալէքսանդր Գրիգորեւիչ, Հաւատարիմ մնալով ռուսական ժողովրդի հաւանդ սովորութեանը՝ Գահին մատուցանելու իրանց զգացմունքների արտայայտութիւնները հայրենիքի կրած վշտերի և ուրախութիւնների օրերին, ազնուական և գեմատվային ժողովները, վաճառականական, քաղաքային և գիւղական հատարակութիւնները Ռուսաց երկրի ամեն ծայրերից բազմաթիւ շնորհաւորութիւններ մատուցին Գահաժառանգ Յեսարեւիչի ծննդեան ուրախալի առիթով և պատրաստականութիւն յայտնեցին զոհել իրանց գոյքը՝ պատերազմը յաջող վերջացնելու համար և իրանց բոլոր ոյժերը նուիրել պետական կարգի կատարելագործման մէջ Ինձ աջակցելու համար: Նորին Մեծութեան Կայսրուհու և Իմ կողմից պատուիրում եմ ձեզ հաղորդել Ինձ բարեմաղթութիւններով դիմած ժողովներին և հասարակութիւններին Մեր սրտաբուլխ շնորհակալութիւնը նրանց արտայայտած՝ հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքների համար, որոնք Մեր ապրած ծանր ժամանակներում մանաւանդ մխիթարական են Մեզ համար: քանի որ այդ դիմումների մէջ յայտնած պատրաստականութիւնը՝ գալ ըստ Մեր կոչի աջակցելու Մեր ազգարարած բարենորոգութիւնների յաջող իրագործմանը՝ լիովին համապատասխանում է Մեր ցանկութեանը, որ է կառավարութիւնն և հասարակական հասուն ոյժերը ձեռք-ձեռքի տուած աշխատել՝ ժողովրդի բարօրութեանն ուղղուած Մեր մտադրութիւնները իրագործուած տեսնելու համար: Յաջորդաբար շարունակելով Իմ Պսակակիր Նախորդների արքայական գործը՝ Ռուսաց երկրի ժողովումն ու կարգաւորումը, ես մտաւիր եմ այսուհետեւ Աստուծոյ օգնութեամբ արժանաւորագոյն, ժողովրդի վստահութեամբ լիազօրուած՝ ազգաբնակչութեան կողմից ընտրուած մարդկանց մասնակից անել օրէնսդրական նախագիծների նախնական մշակմանն ու քննութ-

եանը: Աչքի առաջ ունենալով Մեր ընդարձակ հայրենիքի առանձին պայմանները, նրա ազգաբնակչութեան բազմացեղ լինելը և քաղաքակրթութեան թոյլ զարգացումը նրա մի քանի մասերում, Ռուսաց Թագաւորները Իրանց իմաստութեամբ միշտ շնորհել են, հասունացած պահանջների համեմատ, անհրաժեշտ բարենորոգութիւնները միայն որոշ յաջորդական կարգով և շրջանկատութեամբ, որը անբակտելի է պահում և ապահովում է անցեալի հետ եղած ամուր պատմական կապը. իբրև այդ բարենորոգութիւնների հաստատութեան և անսասանութեան գրաւականը ապագայում,—և այժմ, ձեռնամուխ լինելով այս բարենորոգութեանը, նա հաւատացած եմ, որ տեղական պահանջների գիտութիւնը, կենսական փորձառութիւնը և լաւագոյն, ընտրուած մարդկանց խոհմ, ճշմարտասէր խօսքը բեղմնաւոր կանեն օրէնսդրական աշխատութիւնները՝ ժողովրդի իսկական օգտին: Միաժամանակ ես նախատեսում եմ թէ զրչափ բարդ է և ծանր այդ բարենորոգութիւնը իրականացնել անսասան պահպանելով կայսրութեան հիմնական օրէնքները, ուստի, լաւ գիտենալով ձեր բազմամեայ վարչական փորձառութիւնն ու գնահատելով ձեր ընաւորութեան անդորր վստահութիւնը, նա՛ բարուրդ եմ համարում հիմնել ձեր նախագահութեամբ առանձին խորհուրդ՝ միջոցներ գտնելու այս իմ կամքը իրագործելու համար: Թող Աստուած օրհնէ այս իմ նախանձեռնութիւնը և թող աջակից լինի ձեզ ի կատար ածելու՝ Ինձ յանձնուած ժողովրդի օգտին: Մնամ դէպի քեզ անփոփոխ բարեհաճ: Իսկականի վրայ Նորին Մեծութեան սեփական ձեռքով ստորագրուած է. «ՆիփՕԼԱՅ» 1905 թուի փետրուարի 18-ին, Յարսկօէ Սելօ:

—Ներքին գործերի մինիստրը, ցենզուրական կանոնադրութեան 155-դ յօդուածի հիման վրայ, որոշել է արգելել «Саратовский Дневникъ» լրագրում մասնաւոր յայտարարութիւններ տպագրելն՝ իբր պատիժ:

«Каспий» լրագիրը հաղորդում է, որ Թիֆլիսում լոյս է տեսնելու ուսներէն ամենօրեայ լրագիր «Кавказская Жизнь» անունով: Այդ լրագրի խմբագիր-հրատարակիչն է լինելու երդուեալ հաւատարմատար Ա. Ս. Ֆրենկէլ:

Ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեամբ 3 ամսով դադարեցրուած են «Наша Жизнь» «Наши Дни» թերթերը: Իրաւունք է տրուած «Ղումայ» երկամսեայ հանդիսին հրատարակուել ամիսը մի անգամ, լրացնելով իր ծրագրի մէջ «Ներքին տեսութեան» բաժինը: «Նոր-Դար»-ի խմբագրութեան կողմից յայտարարուած է «Телефонъ» թերթի մէջ, որ շուտով կը

վերսկսուի նրա հրատարակութիւնը նախկին ծրագրով և ուղղութեամբ:

—Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը անցեալ երեկոյեան Պետերբուրգ ուղարկեց հետեւեալ հեռագիրը:

«Նորին պայծառափայլութեան Կովկասի փոխարքայ Կոմս Իլլարիօն Իվանովիչ Վորոնցով-Դաշկովի»:

«Իմ և ամբողջ հայ հօտիս անունից խնդադին շնորհաւորում եմ Ձեր Պայծառափայլութիւնը այն բարձր պաշտօնի համար, որին դուք կոչուած էք ներկայ ծանր օրերում Միապետի ինքնակալ կամքով: Խորապէս հաւատում եմ, որ Ձեր յայտնի բարեացակամութեամբ դէպի Կովկասի ազգաբնակութիւնը՝ Դոք, Կովկասեան հին տարդիցիաներով համակուած, կը լուծէք այժմ Կովկասը հանգստացնելու և խաղաղեցնելու դժուարին խնդիրը: Աղօթում եմ Աստծուն Ձեզ առաքելու ոյժ՝ Ձեզ սպասող մեծ աշխատանքը կատարելու համար: Սրանով յանձնում եմ Պետերբուրգում գտնուող հոգևոր պատգամաւորութեանը մատուցանելու անձամբ Ձեր Պայծառափայլութեանը շնորհաւորութիւններ իմ և հայ ազգաբնակութեան կողմից»:

19 փետրուարի, 1905 թ. Թիֆլիս:

Մկրտիչ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»

Նորին Վեհափառութիւնն ստացաւ այդ հեռագրին հետեւեալ պատասխանը:

«Թիֆլիս, Նորին Սրբութեան Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

«Խորապէս շնորհակալ եմ Ձեր Սրբութիւնից համակրական հեռագրի համար: Աղօթում եմ Աստծուն տալ ինձ ոյժ և հնարաւորութիւն ի կատար ածելու Թագաւորի կամքը—խաղաղացնել ազգաբնակութիւնը և յարատեւել իմ ջերմապէս սիրած Կովկասի խաղաղ զարգացումը: Յանձնում եմ ինձ Ձեր սուրբ աղօթքներին: 20 փետրուարի, 1905 թ. Պետերբուրգ:

Կոմս Վորոնցով Դաշկով»

—Պարիզում ծանր հոգեկան հիւանդութիւնից յետոյ վախճանուել է Սիմէօն Հախումեան, որ բաւական յայտնի գեր է կատարել մեր մամուլի մէջ: Նա աշխատակցել է «Մշակին», «Արձագանքին», «Տարազին» և «Նոր-Դարին». գրել է և տեղական ուսւ թերթերում: Փորձել է հիմնել սեփական օրգաններ. «Գործ» ամսագիրը Շուշի քաղաքում և «Ժամանակ», հանդէսը Պարիզում, սակայն այդ հրատարակութիւնների համարները երկուսից դէն չեն անցել: Սիմէօն Հախումեանը տաղանդից ոչ զուրկ իր հրապարակախօսական գրիչը համարեա միշտ թաթախել է անձնական հաշիւների, քէն և ոխի մաղձով:

Նա՝ ըմբոստ, կծու խօսքերի և լրուպէական տպաւորութիւն գործելու համար, պատրաստ էր գոհել ճշմարտութիւնը, սկզբունքը՝ Հանգուցեալը շուշեցի էր, իր սկզբնական կրթութիւնը ստացել էր տեղական հայոց սեմինարիայում, իսկ միջնակարգը՝ Էջմիածնի ճեմարանում:

— Փետրուարի 7-ին թիֆլիսում վախճանուեց «Բողարճեան» ծխախոտի յայտնի գործարանի հիմնադիր Ն. Ի. Բողարճեանը, 75 տարեկան հասակում: Հանգուցեալը բնիկ արաբկիրցի էր և մանկութեան օրերում դալով թիֆլիս, կարողացել էր իր եռանդով, աշխատութեամբ հիմնել ծխախոտի գործարան և լայն առևտուր: Հանգուցեալի ժառանգները «քելէխ» կոչուած ֆեստակար սոլորութեան փոխարէն վճեցին նուիրել 1000 բուքլի զանազան բարեգործական նպատակների համար, այն է. 1) Քաղաքային գիշերային ապաստարանի օգտին 100 ռ. 2) Հայոց բարեգործական ընկերութեան 200 ռ. 3) Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան 200 ռ. 4) Կոյրերի դպրոցին 100 ռ. 5) Ներսիսեան դպրոցի չքաւոր աշակերտների ուսման վարձ 100 ռ. 6) Քաջանների գանձարանին 50 ռ. 7) Էժմածնի ճաշարանին 50 ռ. 8) Էժմածնի դրաղարանին 100 ռ. 9) 5 օրինակ «Մշակ», 3 օրինակ «Մուրճ», 8 օր. «Առողջապահիկ թերթ» ձրի տարածելու չքաւոր դրաղարաններին 100 ռ.:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻԾ

Այժմ օրուայ հարցը՝ հրատապ խնդիրը, փետր. 6—9-ի արինահեղ դէպքերն են, որոց մանրամասնութիւնները յայտնի են լրագրներից: Պէտք է ասել, որ շատ վաղուց զանազան լուրեր էին պտտուում հայերի և թուրքերի մէջ լինելիք ընդհարումների մասին: Դեռ անցեալ տարի բարեկենդանի վերջին կիրակի օրուայ համար պատմում էին, թէ թուրքերը պէտք է կոտորեն հայերին. դրա համար էլ այդ օրը շատերը տանը փակուած՝ փողոց դուրս չեկան, բարեբաղդաբար ոչինչ չպատահեց: Յետոյ էլ բաւականին անցած՝ լուր տարածուեց, թէ հայերն են յարձակուած գործելու թուրքերի վրայ նրանց կրօնական մեծ հանդէսի՝ «Աշուրէի» (գլուխ ճղելու) ժամանակ: Այդ լուրը դուրս եկաւ ճիշտ այն ժամանակ, երբ աշուրէն մօտ էր, երբ նոյն հանդէսին մասնակցող թուրքերը մեծ մասով զինուած են լինում սրերով ու այլ տեսակ զէնքերով. երբ նրանք կրօնական զգացմունքներով տաքացած ու վառուած են լինում, երբ նրանց համար երկրաւոր կեանքը դառնում է շատ-շատ աննշան, երբ ոչ միայն խանգարողին ու յանդուգն յարձակուողին, այլ մինչև անգամ այդ